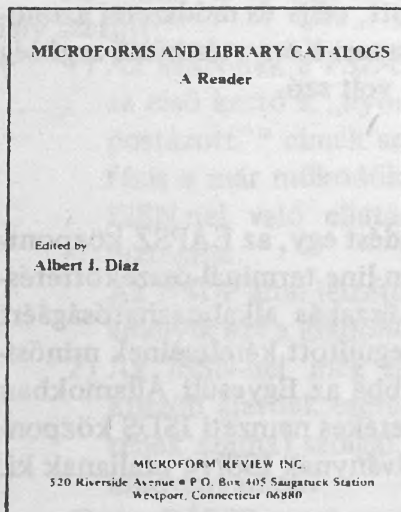

SZEMLE

Microforms and library catalogs. A reader. Ed. by DIAZ, A. J. Westport, Conn., Microform Review Inc., 1977. 282 p.

Mikroformák és könyvtári katalógusok. (Szöveggyűjtemény.)

Különféle előnyös tulajdonságainál fogva a mikroforma mint információhordozó a könyvtárakban is számos területen talált alkalmazásra a hatvanas évekig, mint pl.: a tárolási helyigény csökkentése; állománykiegészítés; állományvédelem (elsősorban gyorsan romló papírra nyomtatott dokumentumok tartalmi megmentése); könyvtárközi

kölcsönzés; kis példányszámú kiadványok előállítására és terjesztésére.

A legutóbbi két évtizedben számos új alkalmazási terület jelentkezett, közülük egyre több kapcsolódik a *könyvtári katalógusokhoz*. A kötet az ezzel összefüggésben megjelent nagyszámú cikk, tanulmány közül reprodukál huszonötöt.

A könyvtári katalógus előállításával kapcsolatos folyamatokban a mikrofilmtechnika alapvetően három különböző módon vehet részt. Az időbeni elterjedés, az igényelt technika fejlettségi szintje – ha nem is teljesen egyértelműen – az alábbi sorrend felállítását teszi lehetővé:

- katalóguskártyák sokszorosítása mikroformák segítségével;
- cédulakatalógus reprodukálása mikrofilmen vagy mikrofilmlapon;
- COM (Computer Output Microfilm = mikrofilmes számítógép-output) alkalmazása könyvtári katalógusoknál.

A mikrofilmtechnika katalógusokkal kapcsolatos alkalmazása vélhetően elég régi, bár első előfordulása bizonyosan nem ismert. Kétségtelen, hogy az 1950-es évek elején sok kanadai könyvtár katalógusát fényképezték le a kialakítandó központi katalógus számára; ezek egy részét cédulaformára konvertálták, más részét máig is mikrofilm formájában használják.

A katalóguscédulák sokszorosításának mikroformák közvetítésével való segítése olyan elektrosztatikus másolóberendezésen alapul, amely mikrofilmről készít szabad

szemmel olvasható papírnagyítást. Az első, széles körben elterjedt ilyen eszköz a Xerox Copyflo volt, a Harvard University könyvtárában 1963-tól alkalmazták ilyen célra. A módszer gyorsasága, a sokszorosított cédulák számának tetszőlegessége mellett igen kedvező költségmutatókat is eredményezett.

A Boston Public Library a mikrofilmmel a besorolási adatok kiemelését egyszerűsítette le, áttetsző, a leírásra helyezett lapokat használva. A University of North Carolina rendszere regionális ellátást céloz és alapját a Library of Congress cédulái alkották. Költségei a korábbi, szintén elektrosztatikai másoláshoz képest kedvezőek. K. L. Eggleston 1973-as cikke a kiskönyvtárak számára alkalmas, kooperatív géphasználton és MARC-mágnesszalagokon alapul, de a mikrofilmezéshez előzőleg katalógusformájú kiíratást állít elő.

A Hughes Aircraft Company új szakkönyvtár létesítésével összefüggésben vizsgálta a kötetkatalógus, a cédulakatalógus és a mikrofilmes katalógus alternatíváját (1963-ban). A más forrásokból készen beszerzett leírásokra támaszkodva a legolcsóbbnak ezek mikrofilmre vétele és így a könyvtár mikroformájú katalógusának kialakítása bizonyult.

A New Jersey State Library a katalógus archivális védelme érdekében vette filmre cédulakatalógusát, a rendszer kialakítása után azonban a legnagyobb eredmény e katalógus más könyvtáraknak való átadásában és így jelentős munkamegtakarításban jelentkezett. Más vonatkozásban szintén „központi szolgáltatásként” alkalmazta szakkatalógusa mikrofilmjét a Ramapo Catskill Library System központja (1970), a könnyen és eredményesen használható mikrofilmlap-készletet valamennyi tagkönyvtárába eljuttatva. A New York Public Library 1971–1972-ben igen kiterjedt és alaposan elemzett kísérletet végzett mikrofilmes katalógusokkal s a kétségtelen előnyök mellett számos járulékos kényelmetlenségre is rávilágított.

A Washington County Library illetőleg az Illinois State Library (mindkettő 1973-ban) szintén abban érzékelte a mikrofilmre fényképezett cédulakatalógus jelentőségét, hogy az könnyen és gyorsan eljuttatható más, érintett könyvtárakba.

A katalógus mikrofilmezésének elterjedését jól jellemzi, hogy 1974-ben a Library of Congress szabványszerű alapossággal kidolgozta a 16 mm-es mikrofilmen való katalógus-megjelenítés technikai és tartalmi előírásait.

A számítógéppel olvasható adattárból közvetlenül mikrofilmre történő fényképezés technikai lehetősége, a COM-technika felfedezése és elterjedése alapvetően megváltoztatta a mikrofilmtechnika és a könyvtári katalóguskészítés viszonyát, bekapcsolva ugyanakkor a számítástechnika eszközeit és eljárásait is.

A könyvtári szakirodalomban az elsők között S. Michael Malinconico ismertette ezt az eljárást és utált könyvtári alkalmazási lehetőségeire, köztük az egyszerűen és viszonylag olcsón naprakészen tartható, mikroformátumú és kötet-jellegű katalógus lehetőségére. Gyakorlatban megvalósított ilyen rendszerről (Lockheed, Technical Information Center) már 1966-ból vannak információk: a COM eljárást itt csaknem minden írott formában terjesztett, ill. előállított információs adattárra alkalmazták. Doris Bolef 1974-ben már rövid, de alapos elemzést adott ezekről a katalógusokról, összegezve hátrányait (olvasóberendezések szükségessége, használói ellenállás, szabványosítottság hiánya) és előnyeit (idő- és költségmegtakarítás, tetszőleges számú katalógus előállítható-

sága, csekély helyigény, könyvtárközi együttműködés javítása, központi katalógus egyszerű előállíthatósága).

Basil Stuart-Stubbs 1973-ban már hat angliai COM-katalógus rendszert hasonlított össze, s ezek egy része kiterjedt a szerzeményezés témakörére is. John R. Spencer (tanulmányából részletek olvashatók a kötetben) sokoldalú és alapos elemzést ad, kitérve szervezési, technikai és alkalmazási kérdésekre is.

Luisiana államban huszonegy könyvtár központi katalógust alakított ki COM eljárással, mikrofilmen. A bibliográfiai leírás helyett LC-számot használva ennek helyigényét igen csekélyre sikerült lezorítani, ugyanakkor használata kissé nehézkes.

Buckle és French cikke bemutatja azt a döntési folyamatot is, amelynek révén a Birmingham University Library a COM-katalógus mellett foglalt állást. K. J. Biermann 1975-ben megjelent tanulmánya áttekinti a cédulakatalógus automatizált alternatíváit és igyekszik figyelembe venni a különféle nagyságú könyvtárak közti különbségeket is.

A Georgia Tech Library által kialakított LENDS mikrofilmlap-katalógus létrejöttkor a hagyományos kötetkatalógust elemezték s ennek hátrányait igyekeztek kiküszöbölni, jórészt sikerrel. Meyer és Knapp a University of Texas olyan COM-katalógusról számol be, amelynek alapját nem saját feldolgozás, hanem az OCLC adatbázisa alkotja; az egyértelmű siker egyik összetevőjeként éppen a kooperatív megalapozást idézik.

A számítástechnika és a mikrofilmtechnika gyorsütemű elterjedését tapasztalva ez a szöveggyűjtemény nagy segítséget nyújthat a hazai könyvtárak technikai fejlesztéssel foglalkozó munkatársainak, gyakorló és leendő könyvtárosoknak egyaránt. A hagyományos, cédula formátumú könyvtári katalógus bizonyos értelemben válságban van, és nagyon is kétséges, hogy ez a válság a hagyományos technikai és szervezési eszközökkel leküzdhető-e. A nagyon újnak már semmiképp sem tekinthető, rendkívül gyorsan fejlődő eljárások alkalmazása aligha lesz hosszú ideig elodázható, s a számítógépek könyvtári alkalmazása előbb-utóbb szinte elkerülhetlenné teszi majd a mikrofilmmel kombinált katalóguselőállítás bevezetését is.

SÁRDY PÉTER

● ● ●

VIDEOKAZETTÁT KÖLCSÖNÖZ a könyvtárak számára egy amerikai cég. A könyvtár, egyéves szerződés keretében, 1–1 hónapra 6, 12 vagy 25 kazettát kaphat (darabját átlag 10 dollárért); havonta cserélik a készletet.

(American Libraries, 1980. 9.no.)